

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

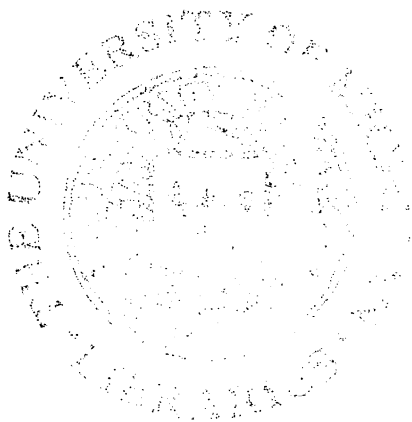
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

ԳԿ/Գ.

ՀԻՆՀԵՆԳ

ՎԱՐՊԵՏԻ ԽՈՐՀՐԳԱԻՈՐ

ԱՍՏԻՃԱՆԻՆ

ԸՍՏ ԱՐԴԻ ԾԻՍԻ

9

274

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

—1868—

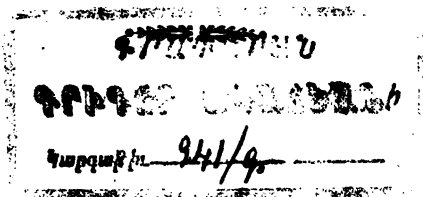

Hrahang Varpeti khorhrdauw.

ՀԻՇՀԵՆԳ

ՎԱՐՊԵՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՍՏԻՃԱՆԻՆ

ԸՍՏ ԱՐԴԻ ԾԻՍԻ

ԿԱՍՏԱՆԴՆՈՒԳՕԼԻՍ

—1868—

Grad
EREN
274
BUHR

Good
ERL
274
1.11.99

ՍԿԶԲՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆՑ

ԵՐՐՈՐԴ ԱՍՏԻՃԱՆԻ

Գեր.։ Կոփիչի հարուած մը կը զար-
նէ եւ կըսէ .

Հարց. « Մեծարգոյ Եղբ.։ Ե.
Դ.։, ի՞նչ է Դ.։-ի մը առաջին պարտ-
քը Սարպ.։-ի Օթ.։ կին մէջ » :

Պատասխան. « Գեր.։, ստուգել
թէ Տաճարը փակուած է » :

Գեր.։. « Հաճեցէք ստուգել
Եղբ.։-իմ » :

Հրամանը կատարուելէն վերջը՝
Գեր.։ կըսէ .

« Մեծ.։ գոյ Եղբ.։ Բ. Դ.։, ո՞րն
է Դ.։-ի մը երկրորդ պարտաւորու-
թիւնը .

Պ. Ստուգել թէ ամեններկայ գըտ-
նուող Եղբ.։ք Սարպե՛տ են :

Դ.։. « Մեծ.։ գոյ Եղբ.։ք Ե. եւ
Բ. Դ.։ք, հաճեցէք ստուգել » :

Եղբ.։ Դ.։ք այս հրամանը կը կա-
տարեն իւրաքանչիւրն իւր սիւնը պտը.

տեղով. եւ երբոր իրենց տեղը դառնան, կարգաւ կըսեն .

« Գեր .: Այլապէս, իմ սեանս առջեւ շարուած ամեն Նղբ .: ք Այլապէս են » :

Հ. Նղբ .: Ե. Գ. .: , ի՞նչպէս կըրնամ վստահ ըլլալ թէ դուք Այլապէս .:

Պ. Գեր .: , կրնաք զիս փորձել, Եկասիան ծանօթ է ինձ :

Հ. Սեծ .: Գոյ Նղբ .: Բ. Գ. .: , քանի՞ տարեկան էք :

Պ. Եօթն եւ աւելի, Գեր .: ,

Հ. Որմնադիրք ո՞ր ժամուռն Այլապէսի աշխատութիւնները կըսկսին :

Պ. Կէս օրին, Գեր .: :

Հ. Ժամը քանի՞ն է, Սեծ .: Գոյ Այլապ .: Գ. .: :

Պ. Կէս օր է, Վեր .: :

Գեր .: կըսէ . « Որովհետեւ կէս օր է, եւ այս ժամուռն մեր աշխատութիւնները կըսկսին, Նղբ .: ք Ե. եւ Բ. Գ. .: ք, ձեր սիւներուն առջեւ շարուած Նղբ .: ները հրաւիրեցէք որ ձե-

զի եւ ինձի հետ միանալով Արաբետ.
ներու սենեակին աշխատութիւնները
սկսինք » :

Եղբ .: Դ .: ք հրաւերը կը կրկնեն .

Գեր .: կոփիչով երեք հարուած կու-
տայ զոր Դ .: ք կը կրկնեն . յետոյ կըսէ :

« Ի ֆ .: Ս .: Շարտ .: ին Տե-
եղ .: ց , յԵ .: ն եւ ընդ Հով .: Ս .: Ի
Երեւ .: լից Գաղղիոյ , Օթ .: կիս
վարպետի աշխատութիւնները կը բա-
նամ նոյն աստիճանին նշաններովն եւ
բախմամբ » :

« Եւ իս , Եղբ .: ք իմ , նշանաւ եւ
բախմամբ (զոր կը կատարեն) » :

Գեր .: կոփիչով հարուած մը կուտայ
եւ կըսէ .

« Միջավայրին սենեակին աշխատու-
թիւններն սկսան . տեղերնիդ նստէք ,
Սեծ .: Եղբ .: ք » :

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃԱՌ
ՎԱՐՊԵՏԻ ԱՍՏԻՃԱՆԻՆ

Գներ.՝ նուիրելոյն ուղղելով խօսքը .
« Սեղ հօս գումարող այս դամբա-
նական հանդէսը յիշատակ է այն եղե-
րական անցքին՝ որ իր մէջ պարունա-
կած խորհրդաւոր գաղափարներուն
պատճառաւ մեր ուխտէն ընդունուած
աւանդութեան մը համեմատ ժամանա-
կաւ ուխտիս հետեւողներուն մէջ պա-
տահած է :

« Այո՞ . կան աւանդութեան համե-
մատ, Քիրամ՝ Տիւրոսի Թագաւորը՝
Քիրամ—Լ'պի անուն հռչակաւոր
ճարտարապետը Սողոմոն Թագաւորին
ղրկեց որպէս զի Նրուսաղէմայ Տաճա-
րին շինութեան վերատեսչութիւն ընէ :

« Քիրամ—Լ'պի բազմաթիւ գոր-
ծաւորներուն ենալով իր հրամանին ներ-
քեւ , զանոնք երեք կարգի բաժնեց .
Լ'շահերտ , Սատար եւ Ս'արպետ :

« Իւրաքանչիւր կարգ իր սեփհական

խորհուրդներն ունէր, եւ ամեն մէկ կարգի անդամակիցք իրար ճանաչելու համար յատուկ խօսքեր նշաններ եւ շօշափումներ սահմաններ էին մէջերնին :

« Եւակերտք իրենց թոշակը Ժ. : Սիւնին առջեւ կրնդունէին, Սատարք Պ. : Սիւնին առջեւ, իսկ Սարպետք միջավայրի սենեկին մէջ. բայց վճարողները մէկու մը թոշակ չէին տար՝ մինչեւ որ ամենայն զգուշաւորութեամբ զիւրաքանչիւրն իր աստիճանին մէջ « չի փորձէին » :

« Երեք չար ընկերներ, տեսնելով որ Տաճարին շինութիւնն աւարտելու վրայ էր, եւ իրենք դեռ Սարպետութեան Ետիճանին չէին հասեր, խորհուրդ քրին որ նենգութեամբ Յարգոյ Քիւրամ Սարպ. : ին վրայ իյնան, եւ ըսպառնայեօք կամ բռնութեամբ Սարպետի խօսքերը նշաններն ու շօշափումն անկէ կորզեն :

« Եւս երեք վատշուէրները գիտէին որ Քիւրամ ամեն իրիկուն գործաւոր

ներն արձկելէն ետեւ կերթար շինո՞ւթիւններն աչքէ կանցունէր . ուստի որոշեցին որ նոյն միջոցին իւրաքանչիւրը Տաճարին երեք դրանց մէկուն քով դարանի մտնեն :

Այս արպետն իր այցելութիւնը կատարելէ ետեւ երբոր Հարաւային դռնէն դուրս կելնէր, երեք ընկերներէն մէկը դիմացն ելաւ ձեռքը կանոնովմը, եւ զինքը կեցընելով Այս արպետի խօսքն ու նշանն ուզեց : « Թշուառակա՛ն, ըսաւ անոր Քիրամ, դուն աղէկ գիտես որ իմ պարտականութիւնս թող չտարինձ որ զանոնք քեզ տամ, եւ ես ալ պարտքս կատարելու համար կենացս վտանգն անգամ բանի տեղ չեմ դնէր . ուստի այդ կերպով Այս արպետի խօսքն ու նշանը չեմ կրնար տալ քեզ . ջանքըրէ որ արժանի ըլլաս, եւ այն ժամանակ կընդունիս . . . » .

« Իսկոյն դաւաճանն իր ձեռքի կանոնով ուժգին հարուած մ'ուզեց իջեցընել Քիրամի գլխուն, բայց հար-

ուածն ապէկ ուղղուած չլլալուն՝ անոր
ուսին եկաւ :

« Բիրամ փախչելով ազատիլ ու
զեց, եւ դէպ Վրեւմտեան դուռը գը-
նաց. հոն երկրորդ Սատարը գիմացն
երաւ, որ ձեռքը լծակով մը զինեալ՝
առաջինին ջրած խնդիրը կրկնեց : Բի-
րամ ասոր ալ նոյն պատասխանը տա-
լով, Սատարը ձեռքի լծակն անոր գը-
լուէն իջեցնել ուզեց, բայց Բիրամ
փախչելով հարուածը ծոծրակին եկաւ :

« Բիրամ իր մնացած ուժն ամփո-
փելով Վրեւելեան դռնէն փախչիլ ու-
զեց. բայց հոն ալ երրորդ Սատարը
դէմն ելնելով նոյն խնդիրն ըրաւ : Այս
պետն ասոր ալ մերժողական պատասխան
տուաւ : Եւ ասուն դաւաճանը ձեռ-
քի կոփիչովն այնպիսի բռուէն հարուած
մ'իջեցուց Բիրամի ճակտին, որ զայն
մեռած իր ոտքին ներքեւ տարածեց :

« Երեք դաւաճաններն իրենց գոր-
ծած սերին մեծաթիւնն ու անպիտա-
նութիւնը շուտով հասկցան, Ռասի տ-

ռաջին մտածութիւննին եղաւ իրենց
եղեռնագործութեան հետքը ջնջել՝
Քիրամի մարմինը քաղքէն դուրս տա-
նելով. եւ գացին դաշտին մէջ թաղեցին:

«Այս սոսկալի դէպքը շատ չի քչեց՝
Յ.Ս. արպետ Քիրամի վերատեսչու-
թեան ներքեւ աշխատող բազմաթիւ
գործաւորներն իմացան:

«Արպետներն անմիջապէս ժողո-
վի գումարուելով՝ իրենց **Գործ . .** նը
սեւով պատեցին ՚ի նշան սգոյ, եւ բա-
ւական ժամանակ Քիրամի վրայ լալէ
ետեւ, որոշեցին որ ամեն ջանք ՚ի գործ
դնեն՝ ոչ միայն իրենց տարաբաղդ գըլ-
խաւորին **մարմինը** գտնելու եւ անոր
պատշաճ թաղում մը տալու համար,
այլ եւ այն խորհրդաւոր գոհարը գըտ-
նելու, զոր Քիրամ միշտ իր վրայ կը
կրէր եւ որուն վրայ անեղծանելի տա-
ռերով **Տ . . ց Ս . . ծ Ճ . .** պետին
անուան սկզբնատառն եւ **Ա** արպետ-
ներուն խորհրդաւոր անուանակոչու-
թիւնը գրոշմուած էր:

ՀԻՆՈՒՆԳԻ ՎԼԵՐՊԵՏԻ

Գեր .: իր հարցմանց պատասխանն
որմէ 'ուզէ' անկէց կրնայ պահանջել,
Եթէ պատասխանողը Եղբ .: Գ .: րէն
զատ ուրիշ Վար .: պետ մ'ըլլայ, պէտք
է որ երկու սիւններուն մէջ տեղը կանգ-
նի՝ քիչ մ'առաջ :

Հ. Սեծ .: Եղբ .: , դուք Վար-
պետ էք :

Պ. Գեր .: , կրնաք զիս փորձել. ա-
կասիան ծանօթ է ինձ :

Հ. Ո՛ր ընդունուեցաք :

Պ. Հիքալին մէջ, այսինքն սրբավայ-
րին մէջ :

Հ. 'Երս մտած ատեննիդ ի՞նչ տե-
սաք :

Պ. Սուգ եւ սոսկումն :

Հ. Պատճառն ի՞նչ էր :

Պ. Տխուր դէպքի մը յիշատակը :

Հ. Ի՞նչ դէպք :

Պ. Քիբամ Վարպետին սպանու-
թիւնը :

Հ. Ո՛վ սպաններ է գինքը :

Պ. Երեք երդմնազանց Սատարներ :

Հ. Ե՛րդ սպանութիւնն իրօք եղած է :

Պ. Ս՛եր ուխտն իբրեւ առակ ընդունած է :

Հ. Ե՛րդ առակին ներքեւ ի՞նչ խրատ ծածկուած է :

Պ. Քի՛րամ Ղշմարտութիւնը կը ներկայացնէ . երեք երդմնազանց Սատարներն ալ « Տգիտութիւնը, Վեգծաւորութիւնը եւ Փառասիրութիւնը կը ներկայացընեն :

Հ. Տաճարին մէջ մօնելնէ՞ք ետեւ ուրիշ ի՞նչ տեսաք :

Պ. Քի՛րամի գերեզմանը՝ զոր աղօտ լոյս մը կը լուսաւորէր :

Հ. Ե՛րդ գերեզմանն ի՞նչ մեծութիւն ունէր :

Պ. Երեք տոք բայնութիւն, հինգ խորութիւն, եօթն երկայնութիւն :

Հ. Ս՛րան ի՞նչ կար :

Պ. Եկասիայի ճիւղ մը :

Հ. Գերեզմանին մօտ կանգ առած :

Ժամանակնիդ ի՞նչ պատուիրեցին ձեզ :

Պ. Ճիւղը վերցրնել :

Հ. Ետքը ի՞նչ ըրին :

Պ. Այն արպետները մէջերնին որոշեցին որ Քիրամի մարմինը տեսած ատեննին ի՞նչ նշան որ ընեն եւ ի՞նչ խօսք որ իրենց բերնէն առաջին անգամ ելնէ , այնուհետեւ Այն արպետի նշանն ու խօսքն անոնք ըլլան :

Հ. Ուրիշ ի՞նչ ըրին :

Պ. Մարմինը ծածկող քողը վերցուցին եւ թողման նշան մը ըրին :

Հ. Դուք ալ ըրէք նայիմ , Եղբ . : Քիմ :

(Պատասխանողը խնդրուած նշանը կուտայ)

Հ. Քիրամին մարմինը գտնուած ատեն ի՞նչ տեսնուեցաւ :

Պ. Տեսնուեցաւ որ մարմինը ոսկորներէն կը զատուէր , եւ այս բանը Վեր . : Են Մ . : Պ . : Կ . : Ըսելով բացատրեց :

Հ. Յետոյ ի՞նչ տեսնուեցաւ :

Պ. Ըմենազուտ ոսկիէ եռանկիւն մը , որուն կեդրոնը G գիրը փորագրուած

էր, որ սկզբնատառն է Տ.՝. ց Մ.՝.
Ճ'ար.՝. ին անուանը, եւ եռանկիւնին
տախտակներուն վրայ ալ « Հակկ—սէյն
—ակկ » բառերը :

Հ. Ի՞նչ կը նշանակեն :

Պ. « Ես եմ որդի ճշմարտութեան » :

Հ. Լկասիայի ճիւղն ի՞նչ ըրիք :

Պ. Երդ-ուսմ տալէս վերջը, ճիւղը
Ս'եծ.՝. յ Եղբ.՝. Լ'րար.՝. տին տուի, որ
Պ'եր.՝. ին հրամանաւ Պ'աբիրը տարաւ :

Հ. Ոսկի եռանկիւնն ի՞նչ ըրին :

Պ. Լ'րեւ.՝. Լ'քը զարդարող շրջա-
նակի մը մէջ դրին :

Հ. Արապետ ընդունուած ժամա-
նակնիդ քանի՞ տարեկան էիք :

Պ. Եօթն եւ աւելի :

Հ. Ինչո՞ւ եօթն եւ աւելի :

Պ. Եւսիս եօթն տարի, վասն զի ( )թ.
եակն ուղիղ եւ կատարեալ սեպուելու
համար հարկ եղած սպայներուն թիւը
եօթն է. իսկ աւելի բառը կաւելցնեմ
նշանակելու համար թէ ոչ միայն խորհրդ-
դաւոր Արմ.՝. թեան ամեն խորհուրդ.

ները գիտեմ, այլ եւ անոնց մէջ պարու-
նակուած խրատները :

Հ. Այլ արպետներն ի՞նչպէս ճանաչոր-
գութիւն կրնեն :

Պ. Երեւ չքէն Եր. մուտք, եւ
Հարաւէն Հիւսիս, այսինքն բոլոր աշ-
խարհի երեսը :

Հ. Ինչո՞ւ համար :

Պ. Երեւուն պէս ամեն տեղ լոյսը
տարածելու համար :

Հ. Ի՞նչ բանի վրայ Այլ արպետները
կաշխատին :

Պ. Պօծելու տախտակին վրայ :

Հ. Իրենց թոշակն ո՞ւր կընդունին :

Պ. Սիջավայրի սենեկին մէջ :

Հ. Երեք սեղանները լուսաւորող ինն
աստղերն ի՞նչ կը նշանակեն :

Պ. Բիրամի մարմինը փնտռելու գա-
ցող ինն Այլ արպետները կը ներկայացնեն :

Հ. Որմիադրաց ամենէն ընտանի եւ
ամենէն սիրելի գործիքներն որո՞նք են :

Պ. Ընկիւնաչափն ու կարկինը :

Հ. Ինչո՞ւ համար :

Պ. Այս անգի բարի Որոնադիր մը չի
կրնար խոտորիլ արդարութենէ ու ճշ-
մարտութենէ, որոց այդ գործիքները
խորհրդանիշն են :

Ն. Եթէ մեծ տագնապի մը մէջ
գտնուիք եւ կեանքերեիդ վտանգի
մէջ ըլլայ, ի՞նչ կրնէք :

Պ. Ընձկութեան նշանը կրնեմ :

Ն. Ի՞նչ կերպով կրլլայ այդ նշանը :
(Նշանը կրնէ աղաղակելով . «Առ իս, եւ այլն»)

ՓԱԿՈՒՄՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆՑ

Հ. ՍԵԾ .: ԳՊ ԵՂԲ .: Ը. Դ .: .:
 միջավայրի սեղեկին աշխատութիւնները
 ժամը քանի՛ն կը գոցուին :

Պ. Կէս գիշերուն :

Հ. Ժամը քանի՛ն է, ԵՂԲ .: Ը.
 Դ .: .:

Պ. Կէս գիշեր է, ԳԵՐ .: .:
 ԳԵՐ .: կըսէ :

« Որովհետեւ կէս գիշեր է, եւ մեր
 աշխատութիւններն այս ժամուս կաւար-
 տին, ԵՂԲ .: ք Ը. եւ Ը. Դ .: ք, հրա-
 ւերեցէք մեր ՍԵԾ .: յ Ս, արպ .: նե-
 ըր որ ձեզի եւ ինձի հետ միանալով
 աշխատութիւնները գոցելու օգնեն » :

Դ .: ք ծանուցումը կը կրկնեն :

ԳԵՐ .: կըսէ. « Ոտք ելէք եւ ՚ի կարգ,
 ԵՂԲ .: ք իմ :

« Ի Փ .: Ս .: ծի Ճ .: տին ՏԷ
 եղ .: ց, յանուն ՍԵԾ Ս, արպետին
 Ուխտիս եւ ընդ Հով .: աւ Ս .: ծի
 Երեւ .: լից Գաղղիոյ, Յ .: .: .: Օթ .: .:

կիս աշխատութիւնները կը գոցեմ՝ առ-
վորական նշաններով եւ բախմամբ » .

Ինն անգամ կոփիչով կը զարնէ եւ
կըսէ .

« Եւ իս , Եղբ . . ք իմ , նշանաւ եւ
բախմամբ » .

Յետոյ կոփիչի հարուած մը կուտայ
եւ կըսէ .

« Աշխատութիւնք գոցուեցան . Եր-
թանք խաղաղութեամբ » .

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

ՍԿՈՎՏԵԱՆ ԾԷՍ

ԱՇԱԿԵՐՏԻ ԱՍՏԻՃԱՆԻՆ

Արարողութիւնն ու հրահանգը գաղղիական ծիսին պէս են՝ բաց 'ի հետեւեալ տարբերութիւններէն :

Ա. Դ. . . Եղբ. . . շիւտիսային սիւնակին առջեւ, եւ Բ. Դ. . . Եղբ. . . շարաւայինին առջեւ կը նստին :

Բաղխումը երեք միօրինակ հարդաձ է :

Ձայնարկութիւնը Հուզէ է :

Նուիրական բառն է Պ. . . փոխանակ ժ. . . ի :

Քայլը ձախ ոտքէն կ'սկսի :

ՍԿՈՎՏԵԱՆ ԾԷՍ

ՍԱՏԱՐԻ ԱՍՏԻՃԱՆԻՆ

Արարողութիւնն ու հրահանգը գաղղիական ծիսին պէս են՝ բաց 'ի հետեւեալ տարբերութիւններէն :

Ա. Դ. . . Եղբ. . . շիւտիսային սիւնակին

առջեւ, եւ Բ. Դ. . . Եղբ. . . Ը Հարաւայի-
նին առջեւ կը նստին :

Բաղխումը հինգ հաւաքար հարուած է :

Ձայնարկութիւնը Հուզէ է՝ փոխանակ
« Վիւլա » ի :

Նուիրական բառն է Ժ. . . փոխանակ
Պ. . . ի :

ՍՎՈՎՏԵԱՆ ԾԷՍ

ՎԱՐՊԵՏԻ ԱՍՏԻՃԱՆԻՆ

Ա. Դ. . . Ը Հիւսիսային սիւնին առջեւ կը
կենայ . Բ. Դ. . . Ը Հարաւայինին առջեւ :

Բաղխումն ու ձայնարկութիւնն առաջին
երկու Աստիճաններուն պէս կը տարբերին :

Նուիրական խօսքն է Ս. . . Անցա-
խօսքն է Թ. . . :

Նիստն ու կրթութիւնը Գաղղիական ծէ-
սին պէս :

— արդի . . .
— զո . . .
— արդի . . .
— զո . . .

